

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія суспільних дисциплін і правознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ
« 04 » 09 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

для студентів

спеціальності 012 Дошкільна освіта

освітньої програми Дошкільна освіта

освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02130534
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма: 0958/21
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 2021 р.

Розробник Рябоконт Ю.С., викладач циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладачі Москаленко О.А., викладач циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства
Протокол від 28 серпня 2021 року № 1

Голова циклової комісії Юлія РЯБОКОНЬ

Робочу програму перевірено
« 04 » 2021 р.

Заступник директора з навчально-методичної роботи Зоя ГЕЙХМАН

Заступник директора з навчальної роботи Явіна КАРЛІНСЬКА

Пролонговано:

на 20_/20_ н.р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол №____
(підпис) (ПІБ)

на 20_/20_ н.р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол №____
(підпис) (ПІБ)

на 20_/20_ н.р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол №____
(підпис) (ПІБ)

на 20_/20_ н.р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол №____
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Для спеціальності 012 Дошкільна освіта

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	3 / 90	
Курс	2	
Семестр	3	4
Кількість змістових модулів з розподілом	1,5	1,5
Обсяг кредитів	1,5	1,5
Обсяг годин, в тому числі:	45	45
Аудиторні	22	22
Модульний контроль	2	2
Семестровий контроль	-	-
Самостійна робота	21	21
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія України» є: формуванню історичної свідомості студентів, в якій органічно поєднуються знання, погляди, уявлення про суспільний розвиток. Закріплена в традиціях, обрядах, художніх образах та теоріях, історична свідомість дає змогу людству узагальнити історичний досвід.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія України» є:

допомогти студенту зрозуміти сучасність за допомогою аналізу минулого, оволодіти основами методики історичного дослідження, зокрема ретроспективного, порівняльного, діалектичного методу, історичної хронології;

виробити навички наукової роботи з історичними першоджерелами, різноманітною навчальною літературою; навчити студента методиці самостійної роботи при підготовці до занять та підсумкового контролю знань;

зацікавити вітчизняною історією, практикуючи відвідання історичних музеїв, історико-культурних пам'яток, інформуючи про найактуальніші проблеми сучасної історії та політики;

набути студентами навичок науково-історичного аналізу; оволодіння загальними науковими методами пізнання об'єктивного буття; виявити логіки та об'єктивних закономірностей історичного процесу; виховати високого рівня культури, громадянської відповідальності, національної гідності, патріотизму.

У студента мають бути сформовані такі предметні компетентності:

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
Загальні компетентності		
ЗК-1	Здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, сучасними системами, методиками, технологіями навчання, розвитку й виховання.	1-11
ЗК-2	Здатність до пошуку, оброблення, аналізу, систематизації й узагальнення інформації з різних джерел та формулювання логічних висновків.	7-11
ЗК-4	Здатність активно, відповідально та ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України.	11
ЗК-8	Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.	1-11
Предметні компетентності		
	Вміння орієнтуватися в історичному часі	1
	Вміння розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу	1-11
	Здатність співвідносити історичні події, явища з періодами, орієнтуватися в науковій періодизації історії	1
	Готовність використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу	1,5
	Вміння орієнтуватися в історичному просторі	2-6
	Здатність співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами	1-11
	Готовність користуючись картою, пояснювати причини і наслідки історичних подій, процесів вітчизняної та всесвітньої історії, основні тенденції розвитку міжнародних відносин; характеризувати, історичний процес та його регіональні особливості	4-7,9
	Вміння працювати з джерелами історичної інформації	6-11

	Здатність систематизувати історичну інформацію, складаючи таблиці, схеми, різні типи планів	2-11
	Готовність критично аналізувати, порівнювати та оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію й пояснювати її необ'єктивність	7-11
	Вміння формулювати оцінки і версії історичного руху й розвитку	7,8,11
	Готовність порівнювати й оцінювати факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих питань історії	2,3,10
	Здатність виявляти інтереси, потреби, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції і напрями історичного розвитку	7-11
	Готовність оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи можливість необ'єктивності окремих джерел	2-8

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення дисципліни «Історія України» студент:

- орієнтується в історичному часі;
- розглядає суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу;
- співвідносить історичні події, явища з періодами, орієнтується в науковій періодизації історії;
- використовує періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.
- орієнтуватися в історичному просторі;
- співвідносить розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країни та природними умовами;
- користуючись картою, пояснює причини і наслідки історичних подій, процесів вітчизняної та всесвітньої історії, основні тенденції розвитку міжнародних відносин; характеризує, історичний процес та його регіональні особливості;
- працює з джерелами історичної інформації; користується довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації;
- систематизує історичну інформацію, складаючи таблиці, схеми, різні типи планів;
- самостійно інтерпретує зміст історичних джерел;
- виявляє різні точки зору, визнає і сприймає таку різноманітність;
- критично аналізує, порівнює та оцінює історичні джерела, виявляє тенденційну інформацію й пояснює її необ'єктивність;
- формулює оцінки і версії історичного руху й розвитку;
- порівнює і оцінює факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначає власну позицію щодо суперечливих питань історії;
- виявляє інтереси, потреби, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції і напрями історичного розвитку;
- оцінює різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи можливість необ'єктивності окремих джерел.

4. Структура навчальної дисципліни

	Назва змістових модулів, тем	усього	Розподіл годин між видами роботи					Самостійна
			Аудиторні					
			лекції	семінари	практичні	лабораторні	індивідуальні	
Модуль 1. Україна з найдавніших часів до XIX ст.								
1	Предмет і завдання курсу. Первісні люди та спосіб їх життя. Трипільська культура	4	2	2				
2	Утворення Київської Русі. Становлення державності (князювання Олега, Ігоря, Ольги, Святослава)	9	2	2			5	
3	Галицько-Волинське князівство: політичний, соціальний та економічний розвиток в XII - першій пол. XIV ст.	8	2	2			4	
4	Причини, характер і рушійні сили визвольної війни українського народу середини XVII ст.	9	2	2			5	
5	Українські землі в другій пол. XVII ст. - XIX ст.	6	4	2				
	Модульний контроль	2						
	<i>Всього</i>	38	12	10			14	
Модуль 2. Україна з поч. XX ст. до сьогодення								
6	Україна на початку XX ст.	7	2				5	
7	Українська національно-демократична революція	8	2	2			4	
8	Встановлення радянської влади. Внутрішня та зовнішня політика в 20-х – 30-х рр.	9	2	2			5	
9	Україна в роки Другої світової війни	8	2	2			4	
10	Україна після XX з'їзду КПРС. Діяльність в Україні П. Шелеста, В. Щербицького	9	2	2			5	
11	«Перебудова» в Україні. Державний устрій та економічні проблеми незалежної України	9	2	2			5	
	Модульний контроль	2						
	<i>Всього</i>	52	12	10			28	
	<i>Разом</i>	90*	24	20			42	

*із урахуванням МКР

5. Програма навчальної дисципліни
Модуль 1. Україна з найдавніших часів до сер. XVII ст.

Лекція 1. Предмет і завдання курсу. Первісні люди та спосіб їх життя. Трипільська культура (2 год.)

Предмет і завдання курсу історії України. Історія та історіографія в еволюції, місце і роль у гуманізації діяльності людини, громадянина. Проблематика й структура курсу. Проблеми періодизації історії України. Історіографія курсу історії України. Концепції історії України. Вплив природно-географічних факторів на розвиток історії України. Історико-філософські концепції щодо формування розвитку українського етносу.

Первісні люди та спосіб їх життя. Неолітична революція. Землеробські племена. Трипільська культура.

Кочові народи на території України. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Етнокультурні зв'язки скіфів та сарматів із слов'янами. Антична цивілізація Північного Причорномор'я.

Походження слов'янських народів. Стародавні слов'яни в період великого переселення народів. Анти. Розселення східних слов'ян. Боротьба з, готами, гунами, аварами. Війни слов'ян з Візантією та їх наслідки. Заснування Києва Передумови утворення держави у східних слов'ян. Археологічні та історичні лінгвістичні джерела про етнічну єдність південної групи східнослов'янські племен. Праукраїнський етнос. Історичні аспекти появи чисельних етносів України, найбільш характерні риси їх спілкування між собою, в рамках держави. Зародження історично-української соціальної системи, наявність у ній о міжнародного впливу, поєднання історичного і сучасного. Об'єктивні та суб'єктивні фактори в процесах гуманітарного, політичного життя на) Формування і розвиток історико-етнографічних регіонів України.

Основні поняття теми: *палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт*, археологія, етнографія, археологічна культура, історичні джерела, трипільська культура кочівники, городища, могили-кургани, етнос, пектораль, держава, колонізація.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 2, 6, 41, 44.

Семінар 1. Найдавніші люди на території України (2 год.)

Лекція 2. Утворення Київської Русі. Становлення державності (князювання Олега, Ігоря, Ольги, Святослава) (2 год.)

Утворення Київської Русі. Норманська теорія. Основні етапи розвитку Київської держави. Еволюція політичного устрою Київської Русі. Становлення державності (князювання Олега, Ігоря, Ольги, Святослава).

Основні поняття теми: Русь, полюддя, погости, уроки, печеніги, реформа, язичество.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 2, 6, 41, 44.

Семінар 2. Утворення Київської Русі. Становлення державності.

Лекція 3. Галицько-Волинське князівство: політичний, соціальний та економічний розвиток в XII - першій пол. XIV ст. (2 год.)

Політичний, соціальний та економічний розвиток в XII - першій половині XIV століть. Правління династії галицьких Ростиславичів. Ярослав Осмомисл. Правління династії галицько-волинських Романовичів. Роман Мстиславич. Данило Галицький. Боротьба галицько-волинських князів з монголо-татарами. Занепад Галицько-Волинського князівства. Галицько-Волинське князівство як одна із форм української державності.

Основні поняття теми: уроки, печеніги, реформа, язичество.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 2, 6, 41, 44.

Семінар 3. Ранньофеодальні держави Київська Русь та Галицько-Волинське князівства (2 год.)

Лекція 4. Причини, характер і рушійні сили визвольної війни українського народу середини XVII ст. (2 год.)

Причини, характер і рушійні сили. Основні концепції періодизації Визвольної війни. Початковий етап війни (1648-1649). Перемоги козацько-селянського війська під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Битва під Зборовом. Зборівський мир. Відновлення української державності. Формування державних інституцій і активізація зовнішньополітичної діяльності уряду Б.Хмельницького. Молдавські походи Хмельницького. Битва під Берестечком і Білоцерківський мир. Битви під Батогом і Жванцем. Зближення України з Московією. Переяславська Рада. Березневі статті Б.Хмельницького 1654 року. Вхід України під протекторат Московії. Завершальний етап Визвольної війни. Воєнні дії 1654-1657 рр.

Основні поняття теми: визвольна війна, антифеодальна боротьба, кріпосницький гніт, рушійні сили, гетьман, козацька старшина.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 2, 6, 41, 44.

Семінар 4. Визвольна війна українського народу. Утворення козацької держави (2 год.)

Лекція 5-6. Українські землі в другій пол. XVII ст. - XIX ст. (4 год.)

Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі іноземних держав. Чисельність населення та його етнічний склад. Криза кріпосництва і розвиток капіталістичних відносин.

Загострення соціально-класових протиріч. Селянські повстання. Скасування кріпосного права в Російській імперії. Буржуазні реформи 60-70 років та їх здійснення в Україні. Шляхи розвитку буржуазних відносин у сільському господарстві. Особливості завершальної фази промислового перевороту. Розвиток підприємництва. Зародження українського кооперативного руху. Особливості економічного розвитку Галичини, Північної Буковини, Закарпаття. Соціальна структура українського населення. Етноміграційні процеси. Історичні процеси в міграційних та еміграційних явищах українців.

Культурно-просвітницький етап національного руху. Українофіли. В.Антонович. Громадівський рух і посилення репресій з боку царизму. Участь українців у польському повстанні 1863-1864 рр. в Україні. Валуєвський циркуляр. Емський указ. Криза громадівського руху. Діяльність російських народницьких груп в Україні.

М. Драгоманов і зародження українського соціалізму. Революційно-демократичний рух.

Основні поняття теми: шляхтич, мануфактура, фільварок, конституція, українофіли, громадівський рух, національний рух, революційно-демократичний рух, циркуляр, імперія, реформа.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 1, 35, 41, 44, 50.

Семінар 5. Українські землі в ХІХ ст. (2 год.)

Модуль 2. Україна з поч. ХХ ст. до сьогодні

Лекція 7. Україна на початку ХХ ст. (2 год.)

Україна на початку ХХ століття: політичне становище та соціально-економічний розвиток. Революція 1905-1907 рр.

Причини і характер Першої світової війни. Україна в планах Росії, Німеччини та Австро-Угорщини. Основні воєнні дії на території України. Політика Росії та Австро-Угорщини на західноукраїнських землях під час війни. Ставлення до війни українських партій та громадських організацій. Наростання національно-визвольної боротьби в Україні. Спілка визволення України. Українські січові стрільці. Визрівання передумов української революції.

Основні поняття теми: революція, революційний рух, страйк, погром, більшовики, соціал-демократи, УСРДП. Антанта, Троїстий союз, ГУР, СБУ, УСС, світова війна.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 3, 40, 47, 48, 49.

Лекція 8. Українська національно-демократична революція (2 год.)

Лютнева буржуазно-демократична революція і участь в ній українців. Розвиток революції на Україні. Процес утворення й конституювання Центральної Ради. Український національний конгрес. Політичні партії та їх практична діяльність у створенні національної державності. М. Грушевський. Внутрішня і зовнішня політика Центральної Ради. Початок українізації армії. Перший, другий Універсали Центральної Ради та їх значення. Утворення Генерального секретаріату. В. Винниченко. Збройний виступ самостійників. Характер стосунків Центральної Ради та Генерального секретаріату з Тимчасовим урядом.

Прорахунки Центральної Ради в державотворчому процесі та соціальній політиці. Королівський заколот та Україна. З'їзд народів Росії в Києві.

Більшовицький переворот і Центральна Рада. Третій Універсал Центральної Ради і проголошення утворення УНР. Тактика більшовиків в Україні. Ультиматум РНК РРФСР Центральній Раді, агресивна війна радянської Росії проти УНР. Брест-Литовські переговори. Умови Брестського миру. Інтервенція російських радянських військ. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад і проголошення радянської влади в Харкові. Збройна боротьба проти Центральної Ради. Бій під Крутами. Проголошення Четвертим Універсалом Центральної Ради незалежності УНР.

Гетьманський переворот. Внутрішня та зовнішня політика гетьмана П. Скоропадського. Утворення Директорії. Внутрішня та зовнішня політика Директорії. ЗУНР.

Основні поняття теми: ЦР, УНР, незалежність, автономія, Тимчасовий уряд, Установчі збори, ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, двовладдя, федерація, універсал, генеральний секретаріат.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 3, 40, 47, 48, 49.

Семінар 6. Українська національно-демократична революція (2 год.)

Лекція 9. Встановлення радянської влади. Внутрішня та зовнішня політика в 20-х – 30-х рр. (2 год.)

Встановлення радянської влади в Україні. «Воєнний комунізм». Політика українізації (коренізації). Нова економічна політика (неп). Утворення СРСР.

Історична необхідність індустріалізації та колективізації, методи їх здійснення. Перехід до форсованої індустріалізації та командної економіки. Перші п'ятирічні плани. Система жорсткої централізації управління економікою. Підсумки і значення індустріалізації та колективізації (масові репресії щодо середнього селянства, криза сільськогосподарського виробництва). Промисловість і сільське господарство напередодні другої світової війни.

Кооперування і колективізація. Перехід до прискореної колективізації. Поширення колгоспів. Доля приватних селянських господарств. "Ліквідація куркульства як класу". Масштаби розкуркулення. Голод 1932-33 р., його причини та наслідки. Діяльність комісії В.Молотова в Україні. Масштаби смертності. Завершення колективізації.

Основні поняття теми: індустріалізація, колективізація, п'ятирічний план, індустрія.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 3, 40, 47, 48, 49.

Семінар 7. Внутрішня та зовнішня політика в УРСР у 20-х – 30-х рр. ХХ ст.(2 год)

Лекція 10. Україна в роки Другої світової війни (2 год.)

Радянсько-німецький пакт про ненапад 23 серпня 1939 року. Таємний протокол. Включення Західної України до складу СРСР. Міжнародні умови возз'єднання. Вступ Червоної армії в Західну Україну і Західну Білорусію. Входження північної Буковини і українських придунайських земель до складу УРСР у 1940 році. Позитивні та негативні наслідки возз'єднання. Радянізація західних областей України. Масові депортації населення. Встановлення німецької окупаційної влади на Лемківщині, Підляшші та Холмщині. Діяльність ОУН в 1939-1940 рр. Розкол ОУН.

Напад Німеччини на Радянський Союз. Початок Великої Вітчизняної війни. Україна в планах окупантів. Перші дні війни. Прикордонні бої. Відступ Червоної армії. Причини невдач Червоної армії. Мобілізаційні заходи 1941 р. Евакуація в східні райони СРСР.

Оборонні бої 1941 року. Оборона Києва. Поразка Південно-Західного фронту. Героїчна оборона Одеси і Севастополя. Невдалі спроби контрнаступу під Харковом. Продовження наступу німецьких військ на півдні.

Окупаційний режим. Розчленування України. Нацистський «новий порядок». Злочинна політика окупаційних властей. Концтабори і масові розстріли. Трагедія

Бабиного Яру. Економічне пограбування України. Вивіз працездатного населення на каторжні роботи до Німеччини.

Розгортання руху Опору та його течії в Україні. Радянське підпілля і партизанський рух 1941-1942 рр. ОУН на початку війни. «Акт проголошення відновлення Української держави» 30 червня 1941 р. Оунівське підпілля 1941-1942 рр. Створення Української повстанської армії (УПА).

Україна у 1943 р. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок вигнання окупантів з України. Курська битва. Продовження наступу на Лівобережжі. Визволення Донбасу. Падіння «Східного валу». Визволення Києва. Мобілізаційні заходи 1942-1943 рр., їхні особливості та наслідки.

Боротьба з ворогом в тилу. Діяльність радянських партизанських загонів і підпілля. Політична еволюція ОУН-УПА.

Україна на завершальному етапі війни (1944-1945 рр.) Січнево-лютневий наступ 1944 р. Корсунь-Шевченківська битва. Весняний наступ Українських фронтів. Кримська наступальна операція. Примусове виселення з Криму в східні райони СРСР татар, греків, вірмен. Завершення вигнання окупантів з України. Участь жителів України в завершальних операціях другої світової війни.

Радянський партизанський рух. ОУН - УПА на завершальному етапі війни. Становище в західних областях України. 9 травня - День Перемоги.

Культура України в роки війни. Освіта. Наука. Українська преса. Возз'єднання Закарпаття з УРСР. Втрати України в роки війни.

Основні поняття теми: пакт, «новий порядок», окупація, ОУН, УПА, рух Опору, наступ, битва, операція, ООН.

Основна література: 1- 5 . *Додаткова література:* 3, 40, 47, 48, 49.

Семінар 8. Україна в роки Другої світової війни (2 год)

Лекція 11. Україна після XX з'їзду КПРС. Діяльність в Україні П. Шелеста, В. Щербицького (4 год.)

Смерть Й.В.Сталіна. Початок десталінізації та демократизації суспільного життя в Україні. XX з'їзд КПРС і Україна. Початок політичної реабілітації. Наростання опору десталінізації з боку консервативних сил. М.С.Хрущов: політичний портрет.

Адміністративно-територіальні зміни. Вхідження Кримської області до складу України

Розвиток економіки України в середині 50-х - у першій половині 60-х років. Реформування економіки. Раднаргоспи. Зміни в аграрному секторі. Екстенсивні шляхи розвитку сільського господарства. Піднесення соціального статусу селянства. Обмеження індивідуальної трудової діяльності селянства.

Демократизація культурно-духовного життя в Україні. Науково-технічна революція.

Суперечливість ідеологічних та культурних перетворень. Курс на «зближення і злиття націй». Посилення русифікації.

Зародження дисидентського руху в Україні. Причини появи та особливості дисидентського руху в Україні. «Українська робітничо-селянська спілка». Стаття І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Значення діяльності дисидентів.

Політико-ідеологічна криза системи. Порушення прав людини. Неосталінізм. Діяльність в Україні П. Шелеста і зміщення його з посади першого секретаря ЦК КП України. В. Щербицький. Конституція УРСР 1978 р.

Спроби радянського уряду динамізувати соціально-економічне життя. Реформи в промисловості та сільському господарстві. Посилення економічних важелів в управлінні. Непослідовність економічних перетворень. Посилення командно-адміністративної системи. Наростання стагнаційних процесів в 1970-на початку 80-х років. Індустріальна гігантоманія. Нарощення військово-промислового комплексу (ВПК).

Соціальна сфера буття суспільства. Матеріальний та культурний рівень життя населення. Житлове будівництво. Сфера медичного обслуговування. Особливості соціальної диференціації в суспільстві. Загострення екологічної кризи.

Розвиток освіти та науки. Запровадження обов'язкової середньої освіти. Поглиблення ідеологізації та денаціоналізації навчального процесу. Успіхи в підготовці кадрів вищої кваліфікації для народного господарства. Розрив між наукою та виробництвом в умовах наростання науково-технічної революції.

Наростання дисидентського руху. В.Стус, М.Руденко, О.Тихий, М.Литвин, В.Марченко. Утворення Української Гельсінської спілки (УГС). Релігійне дисидентство. Боротьба за легалізацію Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Посилення переслідувань опозиції наприкінці 70-х - на початку 80-х років.

Основні поняття теми: десталінізація, демократизація, «культ особи», «відлига». Реформа, демократія, волюнтаризм, суб'єктивізм. експресивний та інтенсивний шлях розвитку, репресії, дисидентство, тамвидав.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 3, 40, 47, 48, 49.

Семінар 9. Україна в умовах десталінізації (2 год.)

Лекція 12. «Перебудова» в Україні. Державний устрій та економічні проблеми незалежної України (2 год.)

Погіршення економічної ситуації в Україні в другій половині 80-х років. Сільське господарство. Промисловість. Чорнобильська катастрофа. Становище в сільському господарстві. Екологічна ситуація в Україні. Формування економічних передумов розпаду СРСР.

Зміни у вищому партійно-державному керівництві. Пошуки шляхів виходу з кризи. Спроби оздоровлення суспільно-політичного життя. «Перебудова». Невдача спроб реформування СРСР. Політика керівництва України в період «перебудови». Зростання політичної активності суспільства. «Гласність» і повернення народові правди про минуле України. Нові громадські об'єднання. Початок формування багатопартійності в Україні. Розпад компартії України. Закон Української РСР «Про мови». Вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Спроба державного перевороту в СРСР 19 серпня 1991 року та події в Україні. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Референдум 1 грудня 1991 р. Припинення існування Радянського Союзу. Історичне значення проголошення незалежності України.

Становлення владних структур. Особливості трансформації Верховної Ради УРСР у вищий законодавчий орган незалежної України. Виконавча влада. Судова влада. Воєнна доктрина України. Незалежність і перегрупування партійно-

політичних сил. Економічні проблеми незалежної України. Об'єктивні й суб'єктивні труднощі формування національної економіки. Стратегічні прорахунки у здійсненні реформ. Спад виробництва. Стан справ в сільському господарстві. Етапи утвердження приватної власності на землю. Створення власної фінансової системи. Запровадження гривні. Позитивні зрушення в економіці 2000-2001 рр.

Становище в соціальній сфері. Зміни в чисельності та соціальному складі населення. Життєвий рівень населення. Екологічні проблеми. Міжнаціональні відносини. Права національних меншин в Україні.

Зовнішня політика незалежної України. Визнання України міжнародним співтовариством. Основні напрями зовнішньої політики незалежної України. Участь України в загальноєвропейському процесі. Діяльність України в ООН. Вступ України до Ради Європи. Відносини України з сусідніми державами. Міжнародні торговельні та економічні зв'язки. Культурне співробітництво.

Політичне життя 1993-2002 рр. Діяльність Верховної Ради (1994-1998 рр.) і (1998-2001 рр.). Прийняття Конституції України. Подальша демократизація виборчої системи. Л.Кучма. Проблеми формування громадянського суспільства.

Релігійне життя в Україні. Проблема об'єднання православних церков в Україні. Утвердження принципів плюралізму в ідеологічно-культурній сфері. Процес національного відродження.

Основні поняття теми: перебудова, прискорення, демократизація, плюралізм, реформа, «нове мислення», державний устрій, символіка, прапор, герб, гімн, Конституція.

Основна література: 1, 2, 4, 5 . *Додаткова література:* 3, 40, 47, 48, 49.

Семінар 10. Україна в умовах незалежності: політичне життя, економічні проблеми, зовнішня політика (2 год.)

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Історія України» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

вид роботи	максимальна кількість балів за один вид роботи	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	4	4	4	4	3	3
Відвідування семінарів	1	3	3	3	3	4	4
Відвідування практичних	1						
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	2	20
Робота на практичному занятті	10						
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
	Разом		62		62		62
Максимальна кількість балів		186					
Розрахунок коефіцієнта		3,1					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

№ з/п	Назва теми	Кількість балів
1	Походження слов'янських народів. Передумови утворення держави у східних слов'ян. Проукраїнський етнос Проблема формування народностей у Руській державі. Данило Галицький. Занепад Галицько-Волинського князівства.	5
2	Причини та джерела появи козацтва. Створення Запорозької Січі. Піднесення козацтва в другій йол. XVI ст. Устрій та військово-політична організація Запорозької Січі. Основні етапи розвитку козацької держави. Ліквідація гетьманату. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р.	5
3	Криза кріпосництва і розвиток капіталістичних відносин. Початковий етап національного відродження. Характер політики австрійського уряду щодо українців. Пожвавлення суспільно-політичного життя в Західній Україні. Політико-адміністративний статус західноукраїнських земель. Соціальна структура українського населення. Ставлення до війни українських партій та громадських організацій. Наростання національно-визвольної боротьби в Україні. СБУ. УСС. Визрівання передумов української революції	5
4	Українська держава П. Скоропадського. Внутрішня та зовнішня політика уряду Скоропадського. Директорія УНР. ЗУНР. Причини та масштаби голоду 1921-1922 рр. Юридичне оформлення СРСР	5

5	Голод 1932-1933 рр. Його причини та наслідки. Глибокі соціальні деформації 1930-х рр. Конституція УРСР 1937 р. Масові репресії та їх жертви. Проголошення незалежності Карпатської України. Окупаційний режим. Нацистський «новий порядок». Розгортання руху Опору та його течії в Україні. Україна в 1943 р. Визволення Києва. Україна на завершальному етапі війни (1944-1945 рр.) Втрати України в роки війни	5
6	Демократизація українського суспільства в 1953-1964 рр. Історичне значення проголошення незалежності України. Етапи утвердження приватної власності на землю. Створення власної фінансової системи. Політичне життя 1993-2003 рр. Прийняття Конституції України. Зовнішня політика незалежної України. Релігійне життя в Україні	5
Разом		30 бал.

Критерії оцінювання самостійної роботи.

5 балів – завдання виконані в повному обсязі, студент має системні, дієві знання, володіє понятійним апаратом, відповіді на запитання вичерпні й аргументовані, не мають помилок.

4 бали – робота виконана в повному обсязі, але має деякі неточності і незначні помилки; достатньо високий рівень загальної обізнаності з предмету та адаптивності при доборі потрібного матеріалу.

3 бали – поверхневе знання змісту тем з дисципліни, труднощі при використанні понятійного апарату, відсутність міцних логічних зв'язків і послідовності у розумінні навчального предмету.

2 бали – студент знайомий з матеріалом, але не виділяє основних положень, допускає суттєві помилки, які викривлюють зміст, не вміє користуватися термінологією і поєднувати теоретичні засади з практичним їх втіленням.

1 бал – не виявляє розуміння матеріалу, має розрізненні знання, допускає грубі помилки, обсяг виконаного завдання менше 20%.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Форма проведення модульного контролю – модульна контрольна робота

Форма проведення – письмова.

Час проведення – 80 хвилин.

Максимальна кількість балів: 25 балів

Критерії оцінювання:

Письмові відповіді на теоретичні питання (розв'язання юридичних задач) оцінюються в залежності від правильності та повноти відповіді.

Виконання тестових завдань оцінюється в 1 бал за кожен правильну відповідь

Письмові відповіді на 2 теоретичних питання – 15 балів

Виконання 10 тестових завдань – 10 балів. Всього балів – 25.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Форма проведення семестрового контролю – екзамен.

Умова допуску – виконання всіх видів практичних завдань з дисципліни і отримання від 35 до 60 балів за семестр.

Форма проведення екзамену – письмова.

Час проведення – 80 хвилин.

Максимальна кількість балів: 40 балів

Критерії оцінювання:

Письмові відповіді на 2 теоретичних питання – 30 балів

Виконання тестових завдань – 10 балів

Перелік допоміжних матеріалів: немає

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Предмет і завдання курсу «Історія України». Поняття історичне джерело. Види історичних джерел
2. Первісні люди та спосіб їх життя
3. Трипільська археологічна культура
4. Грецька колонізація Північного Причорномор'я.
5. Кочові народи на території України. Кіммерійці. Скіфи. Сармати.
6. Утворення і розвиток Руської держави.
7. Галицько-Волинське князівство
8. Включення українських земель до складу Литовської та Польської держав
9. Виникнення козацтва
10. Причини, характер і рушійні сили визвольної війни українського народу середини XVII ст.
11. Доба «Руїни» в історії України
12. Українські території у складі Російської та Австрійської імперій
13. Українське національне відродження
14. Українська національно-демократична революція 1917-1920 рр.
15. Україна у роки Першої світової війни
16. Українська РСР в умовах НЕПу (1921-1928 рр.)
17. УРСР в умовах модернізації (1928-1939 рр.)
18. Західноукраїнські землі в 1921-1939 роках.
19. Україна у роки Другої світової війни
20. ОУН - УПА на завершальному етапі війни. Становище в західних областях України
21. Початок десталінізації суспільного життя в Україні. XX з'їзд КПРС і Україна.
22. Політико-ідеологічна криза радянської системи (1965-1985 рр.)
23. Особливості дисидентського руху в Україні
24. «Перебудова» в Україні. Розпад Радянського Союзу.
25. Державний устрій та економічні проблеми незалежної України.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	100-90	Відмінно
B	82-89	Дуже добре
C	75-81	Добре
D	69-74	Задовільно
E	60-68	Достатньо
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу

7. Навчально-методична карта дисципліни «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

Разом: 90 год., лекції - 24 год., семінарські заняття - 20 год., самостійна робота – 42 год., МКР – 4 год.

Модулі	Модуль 1					Модуль 2					
Назви модулів	Україна з найдавніших часів до XIX ст.					Модуль 2. Україна з поч. XX ст. до сьогодення					
Лекції	1	2	3	4	5-6	7	8	9	10	11	12
Дати											
Теми лекцій	Предмет і завдання курсу. Первісні люди та спосіб їх життя. Трипільська культура	Утворення Русі. Становлення державності (князювання Олега, Ігоря, Ольги, Святослава)	Галицько-Волинське князівство: політичний, соціальний та економічний розвиток в XII - першій пол. XIV ст.	Причини, характер і рушійні сили визвольної війни українського народу середини XVII ст.	Українські землі в другій пол. XVII ст. - XIX ст.	Україна на початку XX ст.	Українська національно-демократична революція	Встановлення радянської влади. Внутрішня та зовнішня політика в 20-х – 30-х рр.	Україна в роки Другої світової війни	Україна після XX з'їзду КПРС. Діяльність в Україні П. Шелеста, В. Щербицького	«Перебудова» в Україні. Державний устрій та економічні проблеми незалежної України
Теми семінарських занять	Семінар 1. Найдавніші люди на території України. (2 год.)	Семінар 2. Утворення Київської Русі (3 год.)	Семінар 3. Ранньофеодальні держави Київська Русь та Галицько-Волинське князівства (2 год.)	Семінар 4. Визвольна війна українського народу. Утворення козацької держави. (2 год.)	Семінар 5. Українські землі в XIX столітті. (2 год.)		Семінар 6. Українська національно-демократична революція (2 год.)	Семінари 7. УРСР в умовах модернізації 1928-1939 рр. (2 год.)	Семінар 8. Україна в роки Другої світової війни (2 год.)	Семінар 9. Україна в умовах десталінізації. (2 год.)	Семінар 10. Україна в умовах незалежності: політичне життя, економічні проблеми, зовнішня політика (2 год.)
Види поточного контролю					Модуль на контроль						Модульна контрольна робота
Підсумковий контроль	Екзамен										

8. Рекомендована література

Базова

1. Анісімов В.В. Історія України : словник-довідник / В. В. Анісімов. – К. : УБС НБУ, 2012. – 284 с.
2. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О. Д. Бойко. - 4-те вид., доповн. - К.: Академвидав, 2014. - 720 с.
3. Земерова Т.Ю. Історія України [Текст] : за програмою основ. і ст. шк. + профіл. рівень / Тетяна Земерова, Ірина Скирда. - 3-тє вид., перероб. і допов. - Харків : Весна, 2016. - 752 с.
4. Історія України [Текст] : навч. посіб. для студентів техн. спец. ВНЗ / [Р. І. Ветров та ін. ; під заг. ред. С. П. Донченко] ; Дніпродзержин. держ. техн. ун-т (ДДТУ). - Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2015. - 504 с.
5. Історія України [Текст] : підруч. для студентів неіст. спец. ВНЗ / [О. М. Бут та ін.] ; за ред. д-ра іст. наук, проф. М. І. Бушина, д-ра іст. наук, проф. О. І. Гуржія ; Черкас. держ. технол. ун-т. - Черкаси : Український літопис, 2016. - 642 с.

Допоміжна

1. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі. - К., 1993.
2. Базильчук Г.К. Словник-довідник з історії – К.: Міжрегіон. акад. упр. персоналом, 2005.– 368 с.
3. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953-1985 рр. Львів. 1992.
4. Білоцерківський В.Я. Історія України. Навчальний посібник. — Вид. 2-е, випр. і доп. — Харків: «ОВС», 2007. — 576 с.
5. Комарніцький О. Б. Історія України [Текст] : навч. посіб. для студентів коледжів, технікумів та училищ / О. Б. Комарніцький. - Кам'янець-Подільський : ТОВ "Друкарня "Рута", 2015. - 596 с.
6. Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. / М.В. Лазарович. — 3-тє вид., стер. — К. : Знання, 2013. — 685 с.
7. Світлична В.В. Історія України : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / В. В. Світлична. - 4-те вид. - Київ : Каравела, 2012. - 400 с.
8. Філіппенко Р.І. Історія України. Навчальний посібник. - К.: Алерта, 2013. - 352 с.
9. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. - К., 1995.
10. Відейко М. Ю. Україна від Русі до Святої Русі / М. Ю. Відейко. - К.: Кріон, 2010. - 255 с.
11. Власов, В. Історія України: підручник / В. Власов; за ред. Ю.А. Мицика. - К.: Генеза, 2005. - 280 с.
12. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 240 с.
13. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ-ХХ століття. - К., 1996.
14. Грушевський М. Історія України - Русі. В 11 тт. 12 кн. - К., 1991-1998.
15. Губарев В. К. Історія України: Довідник школяра і студента.– Д.: БАО, 2004.– 624 с.
16. Губарев В. К. Сучасний гуманітарний довідник школяра і студента / В. К. Губарев, З. В. Трофімова.– Д.: БАО, 2006.– 1248 с.
17. Дещинський Л. Є. Історія України та її державності. — Л.: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2005. — 383 с.
18. Заруба В. М. Історія держави і права України / МВС України; Юридична академія — Д., 2003. — 160 с.
19. Заруба В. М., Васковський Р. Ю. Історія України (з найдавніших часів до сьогодення). — Д.: Ліра ЛТД, 2005. — 484 с.
20. Ілюстрована енциклопедія історії України в трьох томах. Т.1. Від найдавнішого часу до кінця 18 ст. / Авт. тексту О. Куче-рук; Іл. та худож. оформ. Л. Голембовського, С. Білостоцького. – Вид. перероб., допов.– К.: Спалах, 2004.– 216 с.
21. Історія України / За заг. ред. В.Смолія - К., 2000.
22. Історія України документи, матеріали. Посібник / уклад. Король В.Ю. - К.: Академія, 2001.
23. Історія України. Навчальний посібник / За ред. Б.Н.Лановика. - К., 1999.
24. Історія України: Навч.посіб. для дистанц. навчання / В. Б. Павленко, С. І. Лісова, А. А. Лукашенко та ін. – К.: Україна, 2004.– 263 с.
25. Історія України: Навчально-методичний посібник / М. М. Столбуненко, В. М. Красовський, Т. В. Житкова та ін. – О.: Астропринт, 2003.– 624 с.

26. Історія України: підручник / За ред. В.А. Качкана. — К.: ВСВ «Медицина», 2014. — 360 с.
27. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. - К., 1993.
28. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до XXI століття. - Харків, 2001.
29. Король В. Ю. Історія України. — К.: ВЦ "Академія", 2008. — 496с.
30. Алексеев Ю. М. Історія України: Навч. посіб. для абітурієнтів та студ. вищ. закл. освіти / Ю.М. Алексеев, А.Г. Вертегел, В.М. Даниленко. – К.: Каравела, 2004.– 255 с.
31. Король В. Ю. Історія України. К.: Академія, 2008. – 496 с.
32. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. - К., 1996.
33. Крупчан С., Крупчан Т., Скопненко О., Іванюк О. Новий довідник: Історія України. - К.: Казка, 2006. - 736 с.
34. Кульчицький С. В., Мицик Ю. В., Власов В. С. Історія України: Довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів. - К.: Літера ЛТД, 2007. - 528 с.
35. Андрощук О. Ф. Україна: хроніка ХХ століття. Роки 1991 – 1995: Довідкове видання / О. Ф. Андрощук, О. Г. Бажан, Г.Б. Басара; Ред. В.А. Смолій; Ін-т історії України НАН України. – К., 2005.– 451 с.
36. Крупчан С., Крупчан Т., Скопненко О., Іванюк О. Новий довідник: Історія України. - К.: Казка, 2006. - 736 с.
37. Кудряченко А. І. Політична історія України ХХ століття: підручник / Кудряченко А. І., Калінічева Г. І., Костира А. А. - К: МАУП, 2006. – 694 с.
38. Кульчицький С. В., Мицик Ю. В., Власов В. С. Історія України: Довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів. - К.: Літера ЛТД, 2007. - 528 с.
39. Ладиченко Т.В. Історія України. Україна в період середньовіччя / Т.В. Ладиченко В.В. Свідерська, Ю.Ю. Свідерській. - Тернопіль: Підручники і посібники, 1998.
40. Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. / М.В. Лазарович. — 3-тє вид., стер. — К. : Знання, 2013. — 685 с.
41. Левицька Н.М. Історія України. Україна в світі: історія і сучасність : Навч. пос. Вид. 2-ге, доп. і перер. - К.: Кондор-Видавництво, 2012. - 424 с.
42. Литвин В. Історія України: підручник / В. Литвин. - Вид. 6-те, доп. - К.: Наукова думка, 2011. - 840 с.
43. Мельник А.І. Історія України. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 88 с.
44. Мицик Ю. А. Історія України: З 1914 р. до наших днів: Посіб. для вступників до вищ. навч. закл. / Ю. А. Мицик, О. Г. Бажан. – К.: КМ Академія, 2003.– Ч. 3.– 230 с.
45. Мицик Ю. А. Історія України: З найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст.: Посіб. для вступників до вищ. навч. закл. / Ю. А. Мицик, В. С. Власов.– К.: КМ Академія, 2001.– Ч.1.– 208 с.
46. Мицик Ю. А. Історія України: Навч. посіб. для старшокласників / Ю. А. Мицик, О. Г. Бажан, В. С. Власов. – К.: Києво-Могилян. акад., 2005.– 576 с.
47. Пасічник М.С. Історія України: Навч.посібник. – 2 – е вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 735 с.
48. Рибак І. В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навчальний посібник-коментар / І. В. Рибак, А. Ю. Матвеев. – 2-ге вид, допов. – Хмельниц.: Евріка, 2004.– 200 с.
49. Світлична В.В. Історія України [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Світлична В.В. - 4-те вид. - К. : Каравела, 2007. - 400 с.
50. Смолій, В.А. Історія України: давні часи та середньовіччя: проб, підруч. / В.А. Смолій, В.С. Степанков. - К.: Освіта, 2000. - 270 с.
51. Трофимович В. Україна в роки другої світової війни (1939-1945). - Львів 1995.
52. Україна в ХХ столітті (1900-2000): Зб. Документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І. Гусев, В.Ю. Король та ін. – К.: Вища шк., 2000.
53. Українська державність у ХХ столітті / За заг. ред. О.Дергачова. - К., 1996.
54. Уривалкін О. М. Історія України (кінець ХVІІ - початок ХХІ ст.). - К.: КНТ, 2007. - 433 с.
55. Філіппенко Р.І. Історія України. Навчальний посібник. - К.: Алерта, 2013. - 352 с.
56. Чайковський А. С. Історія України: Посіб. для старшокласників та абітурієнтів / А. С. Чайковський, В. Ф. Шевченко. – К.: А.С.К., 2003.– 304 с.
57. Шабала Я. М. Історія України: Для випускників шк. та абітурієнтів: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005.– 268 с.

58. Юрій М.Ф. Історія України [Текст]: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Юрій М.Ф. - К. : Кондор, 2010. - 252 с.

9. Додаткові ресурси

1. Білоцерківський В.Я. Історія України. Навчальний посібник. — Вид. 2-е, випр. і доп. — Харків: «ОВС», 2007. — 576 с. <http://textbooks.net.ua/content/category/35/61/41/>
2. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до XXI століття. - Харків, 2001. http://pidruchniki.com/158407208395/istoriya/istoriya_ukrayini
3. Король В. Ю. Історія України. — К.: ВЦ "Академія", 2008. — 496 с. http://pidruchniki.com/1781040956837/istoriya/istoriya_ukrayini
4. Левицька Н.М. Історія України. Україна в світі: історія і сучасність : Навч. пос. Вид. 2-ге, доп. і перер. - К.: Кондор-Видавництво, 2012. - 424 с. http://pidruchniki.com/16321010/istoriya/istoriya_ukrayini
5. Мельник А.І. Історія України. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 88 с. http://pidruchniki.com/1584072026878/istoriya/istoriya_ukrayini
6. Пасічник М.С. Історія України: Навч.посібник. – 2 – е вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 735 с. http://pidruchniki.com/19991130/istoriya/istoriya_ukrayini
7. Світлична В.В. Історія України [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Світлична В.В. - 4-те вид. - К. : Каравела, 2007. - 400 с. http://pidruchniki.com/1909070444702/istoriya/istoriya_ukrayini
8. Юрій М.Ф. Історія України [Текст]: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Юрій М.Ф. - К. : Кондор, 2010. - 252 с. http://pidruchniki.com/1663120451630/istoriya/istoriya_ukrayini